

ISSN 1512-1593

გელათის მეცნიერებათა
აკადემიის ჟურნალი

JOURNAL OF
GELATI ACADEMY
OF SCIENCES

7-8

ისტორია, ფილოლოგია, ხელოვნებათმცოდნეობა,
ფილოსოფია, თეოლოგია, კრეაციონიზმი,
განათლებათმცოდნეობა, ანთროპოლოგია,
ეთნოგრაფია, ეკონომიკა, სამართალი,
ცივილიზაციათა დიალოგი

ივლისი-აგვისტო

გამომცემლობა ინტელექტი

2011

სოფიკო ლობჯანიძე

კლიმენტი ალექსანდრიელი – პირველი ქრისტიანი მეცნიერი

პედაგოგიკის ისტორია მრავალ გამოჩენილ პიროვნებას წარმოგვიჩენს, მაგრამ მათ შორის მცირეა ისეთთა რიცხვი, რომელთაც იმდენად შთამბეჭდავი და მდიდარი მემკვიდრეობა დაეტოვებინათ, როგორც დატოვა კლიმენტი ალექსანდრიელმა.

მისი ცხოვრების შესახებ ცოტა რამ არის ცნობილი. მიჩნეულია, რომ 140-სა და 150 წელს შორის დაიბადა ათენში წარმართ მშობელთა ოჯახში. მას საფუძვლიანი განათლება მიუღია და შემდეგ იგი სხვადასხვა მოგზაურობების დროს გაულრმავებია. ეგვიპტეში კლიმენტი ალექსანდრიელი ხვდება პანთაინოსს, რომელსაც მის ყველაზე გავლენიან პედაგოგად მიიჩნევენ და დაახლოებით 180 წელს ალექსანდრიაში, ებრაულ-ელინისტური კულტურის ცენტრში და ქრისტიანული თეოლოგიის აკადემიაში, იგი აარსებს პირველ ქრისტიანულ სკოლას და პირველდაწყებითი ქრისტიანული სწავლების პედაგოგთა (კატეხეტთა) განათლებას უდგება სათავეში. როგორც ვთქვით, დაახლოებით 200 წელს კლიმენტი ალექსანდრიელი თავის

თავზე იღებს ამ კერძო სკოლის ხელმძღვანელობას და მას ცოდნას მოწყურებულთა კერად აქცევს, მაგრამ უპირველესად იგი წარმართულ განათლება მიღებულ ზრდასრულებს უკვალავს გზას ქრისტიანულ მოძღვრებაში.

თუ როგორი მნიშვნელობა აქვს დღესაც კლიმენტი ალექსანდრიელის მიერ დაწყებულ საქმეს, ამაზე მეტყველებს მისეული მემკვიდრეობის შეფასება სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის, უწმინდესისა და უნეტარესის ილია II-ის მიერ 1995 წლის საადღომო ეპისტოლეში:

„II საუკუნის ცნობილი მეცნიერი, კლიმენტი ალექსანდრიელი არის საუკეთესო მაგალითი ცოდნისა და რწმენის შერწყმისა. მას უწოდებენ „დაბადებიდანვე პროფესორს“, „უპირატეს მისიონერს“, „პირველ ქრისტიან მეცნიერს“... იგი მღვდელი იყო, მაგრამ მხოლოდ სამოძღვრო საქმიანობით არ იფარგლებოდა. გამოჩენილ სულიერ ცხოვრებასთან ერთად ის გულდასმით სწავლობდა სიბრძნეს, ჰქონდა მჭიდრო კავშირი ალექსანდრიის საღვთისმეტყველო და ფილოსოფიურ სკოლებთან.

თუ ტერტულიანეს დევიზი იყო: „იერუსალიმი და არა ათენი“, – ანუ განშორება მეცნიერებისაგან, კლიმენტი ალექსანდრიელი მთელი თავისი ცხოვრებით და ნაშრომებით აღიარებდა რწმენისა და მეცნიერების სინთეზს – „იერუსალიმს და ათენს“, ოღონდ უპირველეს მნიშვნელობას რწმენას ანიჭებდა, შემდეგ კი რწმენაზე აგებულ მეცნიერებას.

ერეტიკულმა მიმდინარეობამ – გნოსტიციზმმა, დააბრკოლა პირველი ქრისტიანები ჭეშმარიტი გნოსისის – ცოდნის მიმართ; იმ სიმაღლეების მიმართ, რასაც მიაღწია კაცობრიობამ ანტიკურ ფილოსოფოსთა და მოაზროვნეთა საშუალებით.

პირველი, ვინც წინ აღუდგა ამ მიმართულებას და ანტიკურ ლოგოსს – სიტყვას ქრისტიანული სული შთაბერა, იყო წმ. მოციქული იოანე ღვთისმეტყველი, რომლის სახარებაც ასე იწყება: „პირველითგან იყო სიტყვა“ (ლოგოსი) (იოან. 1, 1).

ამიტომ კლიმენტი ალექსანდრიელი ითვლება მოციქული იოანე ღვთისმეტყველის მოწაფედ და მიმდევრად. მისი წიგნი „სტრომატები“ არის მეცნიერული ნაშრომი, რომელშიც ავტორი იცავს ჭეშმარიტ ფილოსოფიას და მიიხნევს მას მაღალ სულიერ და ინტელექტუალურ ღირებულებად.

მკვლევარები კლიმენტი ალექსანდრიელის ნაწერებში ხედავენ ერთ მთელად ქცეულ სამ ძირითად საწყისს, რომელმაც მშვენიერი შედეგი გამოიღო: 1) წმინდა წერილი, 2) ღვთისმეტყველების გონებით დანახული და გაანალიზებული ძველი ფილოსოფია, 3) პირადი სულიერ-მისტიური მოღვაწეობა.

კლიმენტი ალექსანდრიელის აზრით, ღმერთი და ჩვენი ყოფის ღვთაებრივი აზრი რწმენისა და გონების გადაკვეთაზე უნდა ვეძიოთ. მას აქვს ასეთი შესანიშნავი გამოთქმა: „როგორც წმინდა ზეთი იღვრება აარონის თავიდან წვერზე და მისი სამოსლის ბოლოებზე, ასევე ჭეშმარიტების ღვთაებრივი მირონი ლოგოსისაგან“ მარადიული პირველმდებელმსახურისაგან თავდაპირველად გარდამოედინებოდა მის რჩეულ ერზე, შემდეგ კი გავრცელდა ბერძნულ ფილოსოფიაზეც“.

II საუკუნის აპოლოგეტების მსგავსად, კლიმენტი ხშირად აღნიშნავდა, რომ პლატონის მასწავლებელი მოსე წინასწარმეტყველი იყო.

კლიმენტი ალექსანდრიელი, თანახმად სახარებისა, ქრისტიანებს ორ ჯგუფად ყოფს: 1) „მონანი ღვთისა“. ესენი არიან რწმენის შესახებ პრიმიტიული ცოდნის

მკორე მორწმუნენი, რომელნიც მარტივად განიხილავენ წმინდა წერილს, არ უღრმავდებიან მის საკრალურ აზრს და კმაყოფილდებიან იგავთა და სიმბოლოთა პირდაპირი გაგებით. მეორე ჯგუფს მიეკუთვნებიან გნოსტიკოსები – მეცნიერები, რომელნიც რწმენისა და ცოდნის წყალობით აღიან მაღალი სულიერი და მისტიკური ჭვრეტის საფეხურებზე. მათ ეს ღირსეული მამა უფლის მეგობრებს უწოდებს. ასე რომ, ადამიანმა უნდა განელოს სრულყოფის გზა ღვთის მონიდან ღვთის მეგობრამდე, თუ სურს გააცნობიეროს თავისი ნამდვილი ადგილი და დანიშნულება ამ ქვეყანაზე.

კლიმენტის აზრით, არ არის საკმარისი ოდენ ცოდნა. პიროვნება აუცილებლად უნდა ესწრაფვოდეს სიკეთის ქმნას, რომ შეძლოს აღასრულოს ღვთის მცნებანი და თანდათანობით მიემსგავსოს შემოქმედს“. (ილია II 1995: 5-8)

ერთმანეთისაგან განასხვავებენ სამ ძირითად თვალსაზრისს კლიმენტი ალექსანდრიელის რეალური როლის შესახებ:

1) კლიმენტი თავისი კატეხეტური სკოლით ცდილობდა უბრალო მორწმუნეთა გაუაზრებელი რწმენისათვის ანტიკური ფილოსოფიის მეშვეობით მეცნიერული დასაბუთება მიეცა, რწმენა ცოდნით განემტკიცებინა. „იგი პირველი აკადემიკოსი იყო ქრისტიანობის, რომელმაც ნაიუური რწმენა გონებისმიერი შემეცნებით შეცვალა. ასე მიაწერეს მას ინტელექტუალური გნოსტიკოსობა“. (კანცი 1966: 88). „მისი მიზანი იყო ქრისტიანული რწმენა ელინისტური განათლების წყალობით მეცნიერულად დასაბუთებულ მსოფლმხედველობად გაეფორმებინა“. (პოლენცი 1943 : 175).

2) კლიმენტი ალექსანდრიელი არის პირველი მეცნიერი თეოლოგი დასავლეთევროპული ტიპისა. იგი იღვწის იმ მიზნით, რომ თავის ქმნილებებში ეკლესიური მოძღვრე-

ბა დროის მიღწევებსა და შესედულებებს გაუთანაბროს, ერთი მეორეთი გაამართლოს და გამართოს. (ბარდენჰევერი 1914: 86)

3) კლიმენტი არის ქრისტიანული მისტიკის შემოქმედი, მისი ერთგულება ეკლესიისა და ეკლესიური კანონისადმი უზადოა. მასზე ელინისტური მისტერიების გავლენა ჩანს, თუმცა კლიმენტის ეზოთერიკა არ შეიძლება გადაჭარბებით იქნას შეფასებული. (კამელოტი 1952: 636)

თავისი მცდელობით, მოეხდინა ქრისტიანული რწმენის და ანტიკური ნააზრევის სინთეზი, კლიმენტი ქრისტიანული ჰუმანიზმის პირველი მაცნე გახდა. მისი შრომები გვაუწყებენ, რომ იგი ფლობს და ავრცელებს არაჩვეულებრივად დასაბუთებულ ცოდნას, რაც იმის საშუალებას გვაძლევს, რომ იგი მართლაც მივიჩნიოთ პირველ ქრისტიან მეცნიერად, გადამეტებული არ იქნება, პირველ ქრისტიან „აკადემიკოსად“. სწორედ მის შემოქმედებაში პირველად ქრისტიანული თეოლოგიის ისტორიაში, ცენტრალური ხდება აზრი – ადამიანის როგორც უფალის ხატებისა. სწორედ იგია პირველი, ვინც რწმენასა და ცოდნას შორის კავშირს აღრმაავებს, რწმენას ყველა ადამიანური შემეცნების საფუძვლად აცხადებს, ფილოსოფიას თეოლოგიის სამსახურში აყენებს და თეოლოგიური მეთოდების დასაბუთებით ქრისტიანულ მოძღვრებას მეცნიერულ სახეს ანიჭებს. იგი არის არა მარტო პირველი ქრისტიანი თეოლოგი, არამედ პირველი უმნიშვნელოვანესი ქრისტიანი მისტიკოსი.

რაც შეეხება მის წვლილს პედაგოგიაში, მის მიერ შექმნილი მონოგრაფიები გვაუწყებენ, რომ კლიმენტი ალექსანდრიელმა ქრისტიანობის გარიჟრაჟზე ქრისტიანული აღზრდის მოძღვრების თავისებურებანი მზის შუქზე გამოიჭანა. რუსოზე 15 საუკუნით ადრე „აღმოაჩინა“ ბავშ-

ვი – ბავშვობისა და ახალგაზრდობის თავისებურებანი – და შექმნა ბაზისი პედაგოგიკისა. (მერცი 1988 : 13-14, 20-21)

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, მისი სკოლა ალექსანდრი-აში, რომელიც პირველ ქრისტიანულ სასწავლებელს წარმოადგენდა, მიმართული იყო მოზრდილთა განათლებისთვის: კლიმენტი ალექსანდრიელი იყო კვლავინდებურად პირველი, რომელმაც მოწიფული, ზრდასრული ქრისტიანის იდეალი დახატა. ბოლოს იგი მნიშვნელოვან ადგილს უთმობს ქრისტიან აღმზრდელს, რომელშიაც ფაქტიურად მხოლოდ უფალს აღიარებს.

სწორედ ამ მიზნით ქმნის იგი 195-211 წლებში თავის სამ საყოველთაოდ ცნობილ ნაშრომს. წარმართებისადმი მიმართულ გამაფრთხილებელ სიტყვაში ბერძნული თეოლოგიის და კულტის აბსურდობას უპირისპირებს ქრისტიანული მოძღვრების ჭეშმარიტებას და ცდილობს მათ მოქცევას ჭეშმარიტი სარწმუნოებისკენ. მაშასადამე, ამ შრომაში ვხედავთ ქრისტიანობის აპოლოგიას წარმართული ფილოსოფიის წინააღმდეგ. მისი მეორე ნაშრომის სათაურია „პედაგოგი“. მასში ალექსანდრიელი ადიდებს მაცხოვარს, როგორც ერთადერთ ჭეშმარიტ პედაგოგს და აღმზრდელს. ჩვენ მას ქვემოთ საგანგებოდ შევეხებით. კლიმენტი ალექსანდრიელის მესამე ნაშრომია – „სტრომატები“. მასში იგი ქრისტიანულ რწმენას თავისუფალი, არასისტემატური მანერით წარმოგვიჩენს როგორც კომპენდიუმს, მას აყენებს იუდაიზმზე, ბერძნულ ფილოსოფიაზე და ქრისტიანულ ერეტიულ მოძღვრებებზე მაღლა, მაგრამ ამასთანავე დაბეჯითებით ასაბუთებს ბერძნული ფილოსოფიის უმნიშვნელოვანეს ღირებულებას ჭეშმარიტი ქრისტიანული გნოსისის მისაღწევად.

215 წლით დათარიღებული ერთ-ერთი წერილიდან (Alexandros), სადაც ალექსანდრიელის გარდაცვალებაა მოხსენებული, მისი პიროვნება წარმოდგენილია, როგორც

ჭეშმარიტი მორწმუნე, წმინდა, მაღალი ზნეობის, გაწონასწორებული პიროვნება, ღიბერალი, ტოლერანტი და იმავდროულად უკომპრომისო ქრისტიანი.

კლიმენტი ალექსანდრიელის „პედაგოგი“ ადრექრისტიანული პედაგოგიური ლიტერატურის აღიარებული შედეგია.

სწორედ რომ გავიაზროთ კლიმენტი ალექსანდრიელის ამ ნაშრომის დანიშნულება, ზედმიწევნით უნდა განისაზღვროს მისი სათაურის „პედაგოგის“ მნიშვნელობა, ანუ ის სემანტიკა, რომელიც ამ სიტყვას ჰქონდა კლიმენტი ალექსანდრიელის ეპოქაში და არა ჩვენს დროში.

ამჟამად მისი მნიშვნელობა ასეთია: „პედაგოგი“ (ბერძნ. *paidagogos* აღმზრდელი) – სპეციალური განათლების მქონე პირი, რომელიც მასწავლებლის ან აღმზრდელის საქმიანობას ეწევა.“ (ჭაბაშვილი 1989: 375) მაგრამ კლიმენტი ალექსანდრიელის დროს ამ სიტყვას განსხვავებული მნიშვნელობა და დატვირთვა ჰქონდა:

„სათაური „პედაგოგი“, შერჩეული კლიმენტის მიერ, გასაგები ძველთათვის, დღეს გარკვეულ კომენტარებს საჭიროებს. ამ ცნებით აღნიშნული ინსტიტუტი ჩვენს თანამედროვე ცხოვრებაში არ არსებობს, თავად სიტყვასაც არ მოეპოვება ეკვივალენტი ევროპულ ენებში.

ლათინური „პედაგოგუს“ რომაელებმა ელინთაგან ისესხეს. ასე უწოდებდნენ მოახლეს, ჩვეულებრივ მონას, რომლის მოვალეობასაც ანტიკური საზოგადოების არისტოკრატიულ ოჯახებში შეადგენდა – თანხლებოდა ბავშუს სკოლაში (ეტარებინა მისი ნივთები), დაეცვა იგი იმ ფიზიკური და ზნეობრივი საფრთხეთაგან, რომელიც მას გზაში ემუქრებოდა (ბერძნული უზნეობა ხომ ბავშვებზედაც ვრცელდებოდა). აქედან – ამოცანა თვალყურისდევნება პატარა მოწაფის ყოფა-ქცევისთვის, მისი ღირსეული გარეგნული იერსახისათვის ყურადღების

მიტყევა, წესიერების, კარგი მანერების დაცვაზე ზრუნვა ადვილი შესაძლებელი იყო გადასულიყო ხასიათის ფორმირებასა და მთლიანად ზნეობის შესახებ წარმოდგენათა ფორმირებაზე.

ძველ სამყაროში პედაგოგი ათვალისწინებული ჰყავდათ მონური მდგომარეობისა და, როგორც წესი, ბარბაროსული წარმოშობისთვის. რომის იმპერატორთა ეპოქაში კი მისი სტატუსი უკვე პატივისცემას ითვალისწინებდა. რომის იმპერიაში „პედაგოგორუმ კუსტოდიამ“ განიხილებოდა მშობელთა და მასწავლებელთა ძალისხმევის გვერდით, როგორც აღზრდის ერთ-ერთი შემადგენელი ელემენტი. პედაგოგი სახლშიც კი არ შორდებოდა ბავშვს. თუ ის საკმარისად კომპეტენტური იქნება, უფლება აქვს გახდეს რეპეტიტორი, „სტუდიორუმ ეკზაკუტორი“, რომელიც ეხმარება მოწაფეს საშინაო დავალების შესრულებაში, მაგრამ მისი როლი საგანმანათლებლო პროცესში კვალიფიცირებული მასწავლებლის როლზე დაბალია...

სწორედ ეს ტრადიციული ინსტიტუტი აქვს მხედველობაში კლიმენტის.“ (სვიროდოვი 1996: 11-12)

შესაბამისად, სიტყვა „პედაგოგი“ კლიმენტი ალექსანდრიელის მოძღვრებაში გაგებული უნდა იქნეს, როგორც ადამიანის სწორ გზაზე დამყენებელი, ამ გზიდან გადახვევისგან მისი დამცველი და განათლებაში ხელის შემწყობი (გნებავთ დამხმარე).

თავად კლიმენტი ალექსანდრიელი „პედაგოგის“ პირველი წიგნის პირველ თავში: „რის, ღიად გემოდვრავს სწავლებას გეპირდება პედაგოგი“, აცხადებს:

„პედაგოგის სფერო პრაქტიკაა, და არა თეორია; არა სწავლება, არამედ ზნეობრივი გაუმჯობესება – აი, მისი მიზანი; ცხოვრება ბრძენისა, და არა მეცნიერისა უნდა მას დასახოს ჩვენს წინაშე. ნაწილობრივ ლოგოსი რა თქმა უნდა მასწავლებელსაც წარმოადგენს, მაგრამ ეს,

ამასთანავე, მისი მთავარი მიზანი არ არის. ლოგოსის საქმე, როგორც მასწავლებლისა, მდგომარეობს საკუთრივ სარწმუნოების დებულებათა გახსნასა და ახსნაში. უპირველეს ყოვლისა, ის დაკავებულია ზნეობრივი ცხოვრების წესრიგით.“ (კლიმენტი 1996: 29)

და რათა ჩვენ სწორი წარმოდგენა ვიქონიოთ ლოგოსზე (ანუ ძე ღმერთზე, რომელსაც ჩვენი ცოდვების გამო აქვს ჩვენზე მზრუნველობა), კლიმენტი განმარტავს:

„ჯერ ის წარმოგვიდგება შემგონებლად, შემდეგ – პედაგოგად და ბოლოს – მასწავლებლად.“ (კლიმენტი 1996: 30)

ამდენად, თარგმანი რომ ვცადოთ ქართულად კლიმენტი ალექსანდრიელის „პედაგოგი“-სა, უფრო ის „აღმზრდელი“ იქნება და არა „მასწავლებელი“; თუმცა ჩვენ, კონტექსტიდან გამომდინარე, ზოგჯერ პედაგოგს მასწავლებლადაც ვთარგმნით ხოლმე.

თავად კლიმენტი ალექსანდრიელი ასე განმარტავს ლოგოსის (უფლის სიტყვის = უფლის ძის), როგორც პედაგოგის მისიას ადამიანისა და ზოგადად კაცობრიობის ისტორიაში:

„უფალი, როგორც ადამიანი და ღმერთი, ყველაფერში ეხმარება ადამიანს. როგორც ღმერთი, იგი შეგვიწოდებს ცოდვებს; როგორც ადამიანი, იგი გვღმრთის ჩვენთან. უფალს უყვარს ადამიანი, რადგან იგი მისი ქმნილებაა. ყველაფერი დანარჩენი ღმერთმა თავისი ყოვლისშემძლე სიტყვით შექმნა, ადამიანი საკუთარი ხელით შექმნა და შთაბერა მას თავისი არსების ერთი ნაწილი...“

უფალს უყვარს ადამიანი, როგორ არ უნდა უყვარდეს, რადგან მის გამო გამოგზავნა თავის ძე (ლოგოსი)... იგი იყო ჩვენი წინამძღოლი უკეთესი ცხოვრებისაკენ. ჩვენ არა მარტო უნდა შევასრულოთ მისი მცნებები და თავი დავიცვათ აკრძალულისაგან, არამედ ზნეობრივი ცხოვრე-

ბის მაგალითებით შეძლებისდაგვარად დაეიცვათ თავი, შეძლებისდაგვარად მიეზაძოთ მას და აღმზრდელის ქმნილება მსგავსებისკენ სწრაფვით სრულყოფით და ამით ხატება და მსგავსება აღსრულებულ იქნება... და რადგან ზევნ ცხოვრებაში, როგორც უკუნეთში ისე ვართ გზააბნეულნი, ... სანდო წინამძღოლი გვჭირდება.

რადგან ლოგოსი ერთნაირი აღმზრდელია კაცების და ქალების... რადგან კაცსა და ქალს ერთიდაიგივე სათნოებანი ახასიათებთ... რადგან ორივეს მხოლოდ ერთი ღმერთი ჰყავთ, ორივეს ჰყავს მხოლოდ ერთი აღმზრდელი, ერთი და იგივე ეკლესია, ზნეობა, სირცხვილის გრძნობა, საერთო საკვები... სათნოება და ცხოვრების წესიც საერთო. ქალებსა და მამაკაცებს სახელიც ერთი აერთიანებს - ადამიანი.“ (კლიმენტი 1966 : 9)

კლიმენტი აღექსანდრიელს საკმაოდ დამაჯერებლად აყავს ქალი მამაკაცის სიმამლუზე: რადგან ქალს და მამაკაცს ჰყავთ საერთო უფალი, ეკლესია, მიისწრაფვიან ერთიდაიმავე სათნოებებისაკენ - მაშასადამე ესაჭიროებათ ერთიდაიგივე აღზრდა.

ზემოთმოყვანილ ტექსტში, რომელიც „კელაგოგის“ პირველი წიგნიდან არის ამოკრეფილი, წარმოდგენილია ქრისტიანული მოძღვრების საფუძველი. ადამიანი არსებობს არა თავისთავად, არამედ იგი არის ღვთის ქმნილება. უფალმა იგი შექმნა არა მარტო მისი „ყოვლისშემძლე სიტყვით“, არამედ შთაბერა მას „სული უკვდავი“ და ყველა სხვა ქმნილებისაგან განსხვავებით, იგი პიროვნებად, დიალოგურ არსებად შექმნა. რომანო გუარდინი გვაუწყებს: „საგნები უფლის ბრძანებით იქმნება, პიროვნება კი მისი მოწოდებით. ეს ნიშნავს, რომ ღმერთმა მას თავის შენ-ად მოუწოდა - უფრო სწორად მან თავად განსაზღვრა ადამიანი შენ-ად.“ (გუარდინი 1955: 145)

უფალმა განურჩევლად ყველა ადამიანს შთაბერა უკვდავი სული, მის ხატად შექმნა. კლიმენტი ალექსანდრიელი „სტრომატას“ მეშვიდე წიგნში გვაუწყებს:

„მხოლოდ მცოდნე ადამიანი აცნობიერებს მთელი სისრულით იმ ფაქტს, რომ ყველა ადამიანი წარმოადგენს ქმნილებას ერთი ღმერთისას და ბუნებითად ატარებს თავში ერთ ხატს, თუმცა ზოგიერთნი შეიძლება სხვაზე უარესნიც იყვნენ. ქმნილებაში ისინი ამოიცნობენ შემოქმედს, კიდევ ერთხელ აღფრთოვანებულნი ღვთაებრივი ნების ნაყოფებით.“ (კლიმენტი სტრომ. 7. 14. 86. 2).

ადამიანი ცოდვით დაეცა, მისი თავისუფალი ნებით იგი ბოროტისკენ მიიდრიკა. კლიმენტი ალექსანდრიელი „პედაგოგის“ პირველ წიგნში ლაპარაკობს „სულის არაბუნებრივ ვნებებზე“, მის „ავადმყოფობებზე“ და „ადამიანურ სისუსტეებზე“ (კლიმენტი 1966 : 8). სწორედ ამით არის გამოწვეული, რომ ადამიანი გზააბნეულია „ცხოვრებაში, როგორც ღრმა წყვილიაღში“, ამიტომ საჭიროებს იგი ხსნას და „საიმედო წინამძღოლს“.

ადამიანის ხსნის და აღზრდის საჭიროება უფალმა მისი უსაზღვრო სიყვარულით გამოხატა, რადგან კაცობრიობის მსხნელად თავისი მხოლოდშობილი ძე განაკაცა. მსხნელმა მისი უდიდესი მოწყალებით გაუხსნა ადამიანებს ახალი „ცხოვრების გზა“, განაახლა ცოდვით დაბურული ადამიანის ხატება და ადამიანებს ამოცანად დაუსახა – მისწრაფება ღვთის მსგავსებისაკენ. ყველა ადამიანი, წარმართი თუ ქრისტიანი, ღვთის ხატებაა, მაგრამ ისინი მხოლოდ ამ ფაქტის გაცნობიერებით არ უნდა დაკმაყოფილდნენ. ადამიანის ამოცანა უპირველესად იმაში მდგომარეობს, რომ იგი უნდა მისწრაფოდეს ემსგავსოს უფალს. სწორედ ამაში დევს კლიმენტი ალექსანდრიელის მძლავრი პედაგოგიური იმპულსი და ამით შექმნა მან ქრისტიანული სრულყოფილების

მოძღვრების საფუძველი. „კლიმენტი ალექსანდრიელი იყო სწორედ პირველი ქრისტიანი მწერალი, რომელმაც მისი თეოლოგიის ცენტრში ადამიანის უფალთან ხატება წამოიწია“ (ვიოლკერი 1952: 111).

კლიმენტი ალექსანდრიელი ადამიანის ცხოვრების მიზანს ხედავს უფლის მოწოდებაში: „იყვენით თქვენ სრულ, ვითარცა მამაი თქვენი ზეცათაი სრულ არს“ (მთ. 5, 48) (კლიმენტი 1966: 63), მაგრამ აქვე წამოიჭრება კითხვა, გააქარბებული ხომ არ არის ეს მოთხოვნა ადამიანისადმი ეკლესიის მამას ბოლომდე აქვს გაცნობიერებული ეს პრობლემატიკა და სწორედ უფლის ამ სიტყვების მისეული ინტერპრეტაცია წარმოგვიჩენს მას, როგორც „ქრისტიან ჰუმანისტს, უპირველეს ყოვლისა, როგორც პედაგოგ რეალისტს, რომელიც მეტად შორს დგას ზოგიერთი ქრისტიანი მასწავლებლის არარეალური იდეალიზმისა და რიგორიზმისაგან.“ (მერცი 1988: 18).

„არ არის აუცილებელი ყველა საიდუმლოს გამჟღავნება, საკმარისია მათზე მითითება მათთვის, ვინც საკმარის ცოდნას ფლობს, რომ ისინი გაიგოს. ასეთებს ესმით უფლის ნათქვამი: „...თქვენ სრულ, ვითარცა მამაი თქვენი ზეცათაი სრულ არს“ (მთ. 5, 48), ცოდვათა მიტევებით და ბოროტების არ დახსომებით, და უვნებათაღელვო ცხოვრებით. იმავე აზრით, რა აზრითაც ეწოდებთ სრულყოფილს ექიმს ან ფილოსოფოსს, ასევე ვფიქრობ ჩვენ შეგვიძლია სრულყოფილად ჩავთვალოთ გნოსტიკოსიც. მაგრამ არცერთი პირველი ორთაგან, რა დიადიც არ უნდა იყოს, ვერ აღწევს ჭეშმარიტ მსგავსებას ღმერთთან. რადგან ჩვენ არ ვეთანხმებით იმას, რასაც უღირსად აცხადებენ სტოიკოსები, თვლიან რა, რომ უფლისა და ადამიანის სიმართლე ერთი ბუნებისაა. ამგვარად, მოვალენი ვართ თუ არა ვიყოთ სრულყოფილნი იმ ზომით, როგორც ამას ითხოვს ჩვენი მამა? ხომ შეუძლებელია,

გახდეს იმდენადვე სრულყოფილი, როგორც ღმერთია. თუმცა ღა ღმერთი მოითხოვს ვიცხოვროთ უცოდველად, ყველაფერში სახარების მიდევნით.“ (კლიმენტი სტრომ. 17. 14. 88. 4-6).

პედაგოგის პირველ წიგნის მეორე თავში კი კლიმენტი ალექსანდრიელი საუბრობს იმ სრულყოფილების ხარისხებზე, რომლის მიღწევაც ადამიანს ხელეწიფება:

„... არაფერს არ უნდა ვესწრაფოდეთ მეტი დაბეჯითებით, ვიდრე თავის დახსნას სულიერ დაავადებათაგან და ვნებათაგან: ეს აუცილებელია უწინარეს ყოვლისა. შემდეგ უნდა ვერიდოთ იმას, რომ არ ჩავვარდეთ ცოდვებში ადვილად და ჩვეულებისამებრ. უმაღლეს ხარისხად სრულყოფილებისა კი გვევლინება თავისუფლება ყოველგვარ ნაკლთაგან. ეს ახსიათებს უკვე მხოლოდ ერთს – ღმერთს. ამას მიახლოებულ სრულყოფილებას კი წარმოადგენს – არ სცოდო ნებაყოფლობით; აი, ეს კი, ბრძენის მახასიათებელია. მომდევნო ხარისხი სრულყოფისა მდგომარეობს იმაში, რომ არ მისცე შენს თავს ნებაყოფლობით ნაკლთა (ე.ი. ცოდვათა) უფლება; ეს ახსიათებს მათ, ვინც სარგებლობს პედაგოგის დიდებული ხელმძღვანელობით. უმდაბლესი ხარისხი სრულყოფილებისა მდგომარეობს იმაში, რომ ჯიუტად არ დარჩე ცოდვაში.“ (კლიმენტი 1996: 30-31)

სწორედ ადამიანისათვის ამ შესაძლებელ სრულყოფილებას აღწევს იგი მისწრაფებით, ემსგავსოს უფალს: „ასეთია ჩვენი უნაკლო იდეალი. მთელი ძალისხმევით ვესწრაფოთ მასთან სულიერ მსგავსებას, ვთვლით ჩვენს მოვალეობად. მაგრამ ის უდავოდ თავისუფალია ადამიანური ვნებათაგან და ამიტომაც არის ჩვენი მსაჯული, რადგან ის ერთია უცოდველი; ჩვენ უნდა ვესწრაფოთ ჩვენი ცოდვილობის შეზღუდვისკენ რაც შეიძლება ვრცლად

და სრულიად, ამისადმი მიდრეკილების თითქმის არარაობამდე დაყვანით.“ (კლიმენტი 1996: 30)

ალექსანდრიელის პედაგოგიური ანთროპოლოგია და თეოლოგია პოულობს მათ კონკრეტიზირებას ბავშვისა და ზრდასრულის ნიმუშსა და იდეალში.

„განსაკუთრებით ნათლად ასე ახსნა ეს სიტყვა (ბავშვი ს. ლ.) ნეტარმა პავლემ თქვა რა: „... და – თუმცა რაიმე – გამძიმებთ, ვითარცა ქრისტეს მოციქულთა. არამედ ვიქმნენით ჩვენ მშვიდ და მყუდრო თქვენ შორის, ვითარცა მზრდელი რაი ჰფუფუნებენ თვისთა შვილთა“ (I თეს. 2, 6-7).

ბავშვი, აქედან გამომდინარე, მშვიდია (resp. წყნარი ს. ლ.); და განსაკუთრებით ნაზია, რბილია და უბრალოა, უზაკველია და უთვალთმაქცო, წრფელია და ალალია, ეს კი უბრალოებისა და სიმართლის საფუძვლის მახასიათებელია“ (კლიმენტი 1996: 41)

ის, რაც კლიმენტი ალექსანდრიელმა ბავშვის შესახებ დაწერა, უმშვენიერესია ადრექრისტიანულ ლიტერატურაში. ჯერ კიდევ რუსოზე ბევრად ადრე მან აღმოაჩინა ბავშვი, იგი კარგად უწყის ბავშვისა და მოზარდის თავისებურებებს. ერთ-ერთ განსაკუთრებულ თავში ალექსანდრიელს მოყავს ადგილები წმინდა წერილიდან და საკმაოდ დაწვრილებით აშუქებს მათ პედაგოგიურ მნიშვნელობას. ინტელექტუალური გნოსტიკოსებისა და მათი გონებრივი ამპარტავნებისაგან იცავს ბავშვს, აღწერს მისი არსების ძირითად ნიშნებს, ლაპარაკობს, რომ ისინი ღირსნი არიან და ამასთანავე მოთხოვნილება აქვთ სიყვარულისა.

ალექსანდრიელი არ გვაძლევს ბავშვის მხოლოდ რომანტიულ სურათს, მან კარგად უწყის, რომ იგი შეიძლება დიდ ტვირთსაც ნიშნავდეს.

„ჭეშმარიტი კაცის“ აღწერაში დასძენს იგი: “ჩვენთვის ხომ ცნობილია მაგალითები, რომლებიც გვიჩვენებენ, რომ ადამიანმა აუცილებლად როდი უნდა აირჩიოს მარტოხელა ცხოვრება, თუმცადა ის აღმატება მას, ვინც მოთვინიერებული ქორწინებით, ბავშვების გაჩენითა და აღზრდით, სახლზე ზრუნვით, თუმცა ვნებისა და განცდის გარეშე, საოჯახო მეურნეობაზე ზედამხედველობის მიუხედავად, არ კარგავს ღვთაებრივ სიყვარულს და ახერხებს გადალახოს ყველა ცდუნება, რომლებიც თავს იჩენენ ბავშვების, ცოლის, შინაურების და ქონების გამო. ოჯახის არმქონე გაცილებით მეტად თავისუფალია ცდუნებისაგან.” (კლიმენტი სტრომატები 7. 12. 70. 7-8).

ალექსანდრიელი კარგად იცნობს ჰომეროსს და დემოკრიტეს; იგი ხშირად ახსენებს მათ თავის შრომებში და, ბუნებრივია, რომ იგი კარგად უწყის იმ მარცხს, რომელიც მათ მათი აღსაზრდელების აღზრდაში განიცადეს, მაგრამ არავითარ შემთხვევაში არ იზიარებს მათ პესიმიზმს.

კლიმენტი ალექსანდრიელი თავის შრომებში ინტელექტუალური გნოსტიკოსებისაგან განსხვავებით, რომლებიც ბედნიერებისა და ხსნისკენ შემეცნებით, განათლებითა და გონებით მიისწრაფვიან, გვაწვდის მომწიფებული, სრულწლოვანი, ჭეშმარიტი მორწმუნე ქრისტიანის იდეალს. იგი აღიარებს გნოსტიციზმის საშიშროებას ქრისტიანული რწმენისა და ეკლესიისათვის, მაგრამ ბუდავს ცნება გნოსისი ქრისტიანობაში გადმოიტანოს და ქრისტიანულ რწმენას მიუსადაგოს.

ალექსანდრიელის წარმოდგენით სრულყოფილი, ჭეშმარიტი გნოსტიკოსის და მის მიერ დახატული ბავშვის იდეალი ერთმანეთთანაა შერწყმული. იგი საკმაოდ დამარწმუნებლად აპოტესტებს და ამხელს ანტიკურ და ქრისტიან-ერეტიკოს გნოსტიკოსებს, რომლებიც საზოგადოებას

დოებას ორ კლასად ყოფენ: განათლებულებად და განათლებულებად. მისი თვალთახედვით, „განათლებული“ არ არის აუცილებელი „ინტელექტუალთა“ უმაღლეს ფენას ეკუთვნოდეს. სრულფასოვანი უპირატესად ის ადამიანია, რომელიც ზემოთ მოხსენებულ ბავშვისთვის და მახასიათებელ თვისებებს ფლობს და ისწრაფვის ღვთის მსგავსებისკენ; რომელსაც უნარი აქვს აღფრთოვანდეს უფლის ქმნილებით და იღებს ღვთის სიტყვას; რომელიც სხეულს ინდობს და უფლის, აფასებს ამა სოფელს და აქ განცდილ სიხარულს, მაგრამ ამასთან თავის შინაგან დამოუკიდებლობას და სიმშვიდეს ინარჩუნებს; რომელიც მუდამ მზად არის ისწავლოს და აღიარებს აღზრდის საჭიროებას მთელი სიცოცხლის განმავლობაში; რომელიც ცდილობს უფლისა და სხვა ადამიანების სიყვარულით გაიზარდოს; რომელიც იღწვის ცოდნის დაუფლებებისაკენ, დაძაბულობას ცოდნასა და რწმენას შორის უმკლავდება; რომელიც ღვთის რწმენას წარმართულ ფილოსოფიაზე წინ აყენებს და საკუთარ ცოდნას რწმენისთვის ნაყოფიერად გამოიყენებს, მაგრამ რომელიც ასევე აცნობიერებს, რომ ღვთის ბოლომდე შემეცნება ადამიანის დაცემული ბუნებისთვის შეუძლებელია.

ალექსანდრიელი, როგორც თავად აღნიშნავს, არ წარმოადგენს სისტემატიკოსს და დიდ ღირებულებას არ ანიჭებს ზედმიწევნით დანაწილებასა და სიტყვიერ გამოხატვას; მიუხედავად ამისა, მისმა „პედაგოგმა“ უდიდესი წვლილი შეიტანა ქრისტიანული პედაგოგიკის ჩამოყალიბებაში, რადგანაც „იგი პირველი მცდელობა და ესკიზი იყო ქრისტიანული აღზრდის მოძღვრებისა“, (ლისტენ-შტაინი 1962: 25), რომელიც თეოლოგიური ანთროპოლოგიის საფუძველზე აღმოცენდა და ტრადიციულ, ანტიკურ პაიდეიას დაუპირისპირა ქრისტიანული აღზრდა, რომლის მიზანიც არის ადამიანის სწრაფვა ღვთის მსგავსებისკენ

კლიმენტი ალექსანდრიელი აღზრდის მოძღვრების ოთხ უმნიშვნელოვანეს საკითხს შეეხო: აღზრდის საჭიროება; აღმზრდელი; აღზრდის პროცესი და აღზრდის მიზანი, უფრო ზუსტად აღზრდის შინაარსი; ამასთან, ალექსანდრიელს სტრომატის ერთ მონაკვეთში მოყავს უნარის, გარემომცველი სამყაროს და საკუთარი ინიციატივის დამოკიდებულება მიდრეკილებასა და სწავლაზე.

„პედაგოგიკა რომ არის ბავშვთა მიყვანა რაიმემდე, მულაენდება თვით ამ სიტყვიდან... სიტყვა „პედაგოგიკა“ სხვადასხვა მნიშვნელობით იხმარება. მასში იგულისხმება აღსაზრდელი და განსასწავლელი, შემდეგ აღმზრდელი და განმსწავლელი; მისით აღინიშნება, მესამედ, თვით აღზრდის აქტი; მეოთხედ, გადაცემული მოძღვრება, მაგალითად მცნებები.“ (კლიმენტი 1996: 35, 68)

„არის რა მიწიერი ღვთიური ძალის მიწიერი ხატი აღსავესე ყოველგვარი სრულყოფილებით, გნოსტიკოსის სული ფორმირდება ბუნებრივი მონაცემების განვითარების, აღზრდისა და გონივრული საწყისის შედეგად.“ (კლიმენტი სტრომ. 7, 11, 64, 6).

კლიმენტი ალექსანდრიელისათვის აღზრდა, რომელსაც სათნოებისაკენ მიყვებართ, უპირველეს ყოვლისა, ნიშნავს ავადმყოფი (ცოდვით დამძიმებული) სულის განკურნებას: „ვნებებდსაგან განკურნება არის შედეგი იმისა, რომ აღმზრდელი გამამხნეებელი მაგალითებით სულს ამაგრებს და სიყვარულით სავსე რჩევებით... ავადმყოფებს სხვა ცხოვრებისკენ, ჭეშმარიტების სრული შემეცნებისაკენ უკვალავს გზას... ისევე როგორც სხეულით ავადმყოფის განსაკურნებლად ექიმი აუცილებელი, ასევე სულიერი უძღურება პედაგოგს საჭიროებს, რათა მან ჩვენი ვნებანი მოათვინიეროს; მხოლოდ უკვე მოგვიანებით ხდება საჭირო მასწავლებელი, რომელიც შეძლებდა სულის შეყვანას წმინდა გნოსისში, რომლის მიღებით მას შეეძლებო-

და ჩასწვდომოდა ქრისტიანული სწავლების საიდუმლოებებს. რამდენადაც ახლა ლოგოსი, არის რა ადამიანთა ყოველმხრივი მეგობარი და თანდათანობით მიჰყავს ისინი ხსნამდე, მიისწრაფვის მოგვცეს ჩვენ სავსებით სრულყოფილი აღზრდა, იმდენადვე იღწვის ის მშვენივრად და უაღრესად ყაირათიანად; დასაწყისში ის გვევლინება შემგონებლად, შემდეგ პედაგოგად (აღმზრდელად ს. ლ.) და ბოლოს – მასწავლებლად.” (კლიმენტი 1996: 30)

ალექსანდრიელი ეხება ისეთ მნიშვნელოვან აღმზრდელობით ღონისძიებებს, როგორცაა მოწოდება, რჩევა, გამხნეება, ნუგეში და თამაში; ამას მოსდევს დარწმუნება, ბრძანება, მუქარა და სასჯელი, ასევე ყველაზე უფრო მნიშვნელოვანი: „გამამხნეებელი მაგალითი“ და სანიმუშო აღმზრდელი. კლიმენტი ალექსანდრიელი მისეული აღმზრდელობითი ღონისძიებებით წარმოგვიდგება, როგორც სამაგალითო ჰუმანისტი. მის მიერ შემოთავაზებული აღზრდის სტილი მიმართულია განკურნებისა და გამხნეებისკენ და პედაგოგიურ დამოკიდებულებას განსაზღვრავს, როგორც „მეგობრულ დამოკიდებულებას“ (კლიმენტი 1966: 22). თავად იმ შემთხვევაშიც კი, სადაც შეუძლებელია სასჯელი თავიდან იქნეს აცილებული, ეს მტკივნეული ღონისძიება ემსახურება მარადიული სიკვდილისაგან ხსნას, ამასთან ეს უკანასკნელი და ყველაზე მტკივნეული ქმედება მხოლოდ სათუთად აგებული საფეხურებისა და აწონილ-დაწონილი დოზირებების შემდეგ ღვას და ალექსანდრიელისთვის შინაგანი მოტივაციით უნდა შეიცვალოს – იმ მოტივაციით, რომ აღსაზრდელი მზად არის ისევე მის საკეთილდღეოდ უფლის მცნებებს მისდიოს.

“თუ ადამიანში გამოვარჩევთ სამ ისეთ სფეროს, როგორცაა: ნების მიდრეკილება, ქმედებები და ვნებანი, მაშინ ნების მიდრეკილებები განკუთვნილი იქნება შემავო-

ნებელი ლოგოსის მოქმედების არესადმი. ის გვასწავლის ღვთისმოსაობას და როგორც ხომალდში საკილე ძელი, რომელიც განსაზღვრავს მის აგებულებას, საძირკველს უღებს რწმენის შენობას. მისით აღძრულნი ჩვენ ვემიჯნებით ძველ ცდომილებებს; ახალი, მხსნელი ჭეშმარიტების აღქმის შედეგად სულიერად ვჭაბუკდებით და ჩვენ ხმასაც ვუერთებთ წინასწარმეტყველურ გალობას: “რა კეთილია ღმერთი ისრაელისა გულწრფელთა მიმართ” (ფს. 72, 1) – ადამიანის ქმედებათა მთელ არეს განაგებს დამდგენელი ლოგოსი – ვნებათა ექიმს კი წარმოდგენს მკურნალი ლოგოსი. არსებითად ეს ერთი და იგივე ლოგოსია.” (კლიმენტი 1996: 30).

„...აქედან წარმოდგება სახელი – მკურნალი აღმზრდელი... ამიტომ მიეცა მას კვერთხი აღზრდისა, იმეფოს, იბატონოს, სწორედ ამის საშუალებით, მათ ვისაც დამარწმუნებელი სიტყვა ვერ განკურნავს, როზგი განკურნავს; მათ, ვისაც როზგიც ვერ განკურნავს, ცეცხლი გაანადგურებს... ისინი ვინც უფლის მიერ აღიზრდებიან, თავს დააღწევენ სიკვდილს... ჩვენ გვსურს, რომ უფლის მცნებები საქმით გვიყვარდეს, განკაცებულმა უფალმა თავად ცხადად დაგვანახა, რომ სათნოება მიმართულია საქმეებზე, ასევე შემეცნებაზე; მოდი, მივიღოთ უფალი როგორც კანონი და მის მცნებებში და გამხნევებებში შევიცნოთ გზა მარადისობისკენ; რადგან მისი ბრძანებები სავსეა დამარწმუნებლობის ძალით და არა შიშით“ (კლიმენტი 1966:24, 10).

როგორც კლიმენტი ალექსანდრიელი გვაუწყებს, ადამიანები არ არიან სანდო აღმზრდელნი – არა მარტო მაშინ, „როდესაც საქმე ეხება უფალს“, არამედ მაშინაც, როდესაც ადამიანურ საქმეებზეა საუბარი. მაშასადამე, ცოდვილი სულის განკურნება ერთადერთს ლოგოსს ხელეწიფება.

“მაშ ასე, ვინ შეძლებდა ჩვენს აღზრდას უფრო კაცთ-
მოყვარედ, ვიდრე ღმერთი? ადრე ძველ ხალხს ჰქონდა
ძველი აღთქმა; კანონი ძველ ხალხს შიშში აღზრდიდა
(რომ. 8, 15), და ლოგოსი იყო უბრალო ანგელოზი. ხალხს
კი, ახალსა და ნორჩს, მიეცა აღთქმა ახალი და ნორჩი;
მოვიდა ქვეყნად ლოგოსი, შიშში გარდაიქცა სიყვარულად
და მოაქჷამოდე იდუმალი ანგელოზი გაჩნდა ქრისტეს
სახით. პედაგოგი ოდესღაც ამბობდა: “რათა გეშინოდეს
უფლის, შენი ღმერთისა (რჯლ. 6, 2) და იქვე გვახსენებს:
“შეიყუარე უფალი, ღმერთი შენი”...

ჩვენი მასწავლებელი კი წმინდაა; ის არის ღვთაებრი-
ვი იესო, ლოგოსი, ხელმძღვანელი მთელი კაცობრიობის;
თვით ის, კაცთმოყვარე ღმერთი, არის ჩვენი აღმზრდე-
ლი.” (კლიმენტი 1996: 75, 71).

“აზრი, რომ მხოლოდ უფალია ადამიანის ერთადერ-
თი ჭეშმარიტი აღმზრდელი და მასწავლებელი, ევროპულ
აღმზრდელობით მოძღვრებაში მრავალჯერ გვხვდება. მა-
გრამ კლიმენტი აღექსანდრიელი, მის თანამედროვეებთან
ერთად – იუსტინე მოწამე (100-165) და ნეტარი იერონიმე,
იყო პირველი, რომელმაც გამოხატა ეს მოსაზრება” (იენრი
1951: 155) და სწორედ მისი აღმზრდელობითი მოძღვრების
მწვერვალს წარმოადგენს – უფალი, როგორც ერთადერ-
თი ჭეშმარიტი აღმზრდელი. ამასთანავე სწორედ იგი იყო
აგრეთვე პირველი, რომელმაც ანტიკური „მკაცრი პედა-
გოგიკის“ (მაროუ 1957: 232, 397) საპირისპიროდ აღზრდა-
ში სიყვარულის ახალი სული – ქრისტიანული აღზრდა
შემოიტანა.

ლიტერატურა:

ბერდენჰევერი (Berdenhewer) 1914. Geschichte der alt-
kirchlichen Literatur, Freiburg

გუარდინი რ. (Guardini R.) 1955. Welt und Person. Versuche von christlichen Lehre vom Menschen, Würzburg ienCi v. (Jentsch W.)

1951. Urchristliches Erziehungsdenken, Die Paideia Kyriu im Ramen der hellenistisch-Jüdischen Umwelt, Gütersloh: C. Bertelsmann Verlag

კამელიოტი პ. (Camellot P. Th.) 1952. Lexikon für Theologie und Kirche, Völker der wahre Gnostikers nach Clemens Alexandrius, Berlin

კანცი ჰ. (Kanz H.) 1966. Werk und Persönlichkeit. Klemens um (150-215). In: Klemens von Aleksandrien: Ausgewählte Schriften zur Pädagogik. Besorgt von Heinrich Kanz, Paderdom

კლიმენტი ალექსანდრიელი (Klemens von Alexandrien) 1966. Ausgewählte Schriften zur Pädagogik, besorgt von Heinrich Kanz, Baderborn

1996. Педагог. Творения учителя церкви Климента Александрийского, Москва: Учебно-информационный экуменический центр ап. Павла

2003. Строматы, т. 1-3, Санкт-Петербург: "Издательство Олега Абышко"

მაროუ ჰ. ი. (Marrou H. I.) 1957. Geschichte der Erziehung im klassischen Altertum, Herausgegeben von Richard Harder, Freiburg/München: Karl Alber

მარცო ფ. (März. F.) 1988. Klassiker christlicher Erziehung, München: Kösel Verlag

პოლენცი მ. (Pohlentz M.) 1943. Klemens von Aleksandreia und sein Hellenisches Christentum, Göttingen

სვირიდოვი ი. (Свиридов И) 1996. Педагог Климента Александрийского (wignSi: Педагог Творения учителя церкви Климента Александрийского, Москва: Учебно-информационный экуменический центр ап. Павла: 7-28)

ჭაბავჭვილი მ. 1989. უცხო სიტყვათა ლექსიკონი, თბილისი: “განათლება”

წარმოდგინა აკადემიკოსმა, რუსთავისა და მარნეულის მთავარ-ეპისკოპოსმა იოანე ბამრაკელმა

Sophio Lobzhanidze

CLEMENT OF ALEXANDRIA – THE FIRST CHRISTIAN SCIENTIST

Summary

The article deals with the works of the Clement of Alexandria. Clement of Alexandria was one of the first persons to build a bridge between faith and knowledge. He announced faith as the foundation for all human knowledge and brought the philosophy to the service of theology.

As for the contribution of Clement of Alexandria to pedagogy, he brought to light peculiarities of Christian upbringing, “discovered a child” earlier than Rousseau and laid a foundation to Christian pedagogy.